

უწყვეტი განათლება - ადამიანი კაპიტალის კვლავნარმოების უმთავრესი ფაქტორი

რევაზ შენგელია, ემდ, სტუ პროფესორი
ჟუჟუნა ნიკლაური-შენგელია, ემდ, სტუ პროფესორი;
ნათია შენგელია, ედ, სტუ ასოცირებული
პროფესორი, ოქსფორდის უნივერსიტეტის ბიზნესის
ფაკულტეტის კურსდამთავრებული

*„განათლება ადამიანის გონებიდან განდევ-
ნის ველურობას, ბარბაროსობას და სისასტი-
კეს; მწირი და ზერელე განათლება კი სრული-
ად საპირისპირო შედეგს იძლევა“.*

ვ. ბეკონი - ფილოსოფოსი

რეზიუმე

თანამედროვე პირობებში, 21-ე საუკუნის მნიშვნელოვან-
მა თავისებურებებმა განათლების განვითარების პრობლემა
პრიორიტეტულად აქციეს, ვინაიდან სწორედ განათლება აუმ-
ჯობესებს ადამიანი კაპიტალის ხარისხს, რომელიც სახელმწი-
ფოს ინტელექტუალურ და სულიერ რესურსს წარმოადგენს.
სწრაფცვალებად კონკურენციის პირობებში ქვეყანა რომ ვაქ-
ციოთ ინვესტირებისათვის მიმზიდველად, აუცილებელია შეიქ-
მნას ინოვაციური, კრეატიული ატმოსფერო **უწყვეტი განათ-
ლების** სისტემის დასაწერგად, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს
საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მიღებული ცოდნის
მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ტემპის კვალდაკვალ გა-
მუდმებით განახლება, ქვეყანაში განათლების საერთო დონის
ამაღლება. ხარისხიანი უწყვეტი განათლება ქვეყანაში მდგრად-
ობის და მიკრო და მაკრო დონეზე სოციალურ-ეკონომიკური
სისტემის განვითარების რეალური ძალაა, რამაც ათასობით
ადამიანის დასაქმება უნდა შეძლოს.

საკვანძო სიტყვები: ადამიანი კაპიტალი, უწყვეტი განათლე-

ბა, ინვესტიცია, ინოვაციური ეკონომიკა, კრეატიული ეკონომიკა.

ძირითადი ტექსტი

თანამედროვე სწრაფცვალებად კონკურენტულ სამყაროში ძალიან მნიშვნელოვანია გავაცნობიეროთ ის გარემოება, რომ ვიმყოფებით 21-ე საუკუნეში, რომელიც არის: ახალი ეკონომიკის საუკუნე; ცოდნის საუკუნე; ინფორმაციის საუკუნე. რატომაა **ახალი ეკონომიკის საუკუნე?** იმიტომ, რომ ამ პერიოდისათვის ეკონომიკური რესურსები, განსაკუთრებით არაკვლავწარმოებადი (ნავთობი, ბუნებრივი აირი, ქვანახშირი და სხვა) სულ უფრო იზღუდება. მსოფლიო ენერგეტიკული საბჭოს მტკიცებით დღეისათვის მსოფლიოში გაზისა და ნავთობის 43 წლის მარაგიღაა დარჩენილი (1.გვ.16.). ასეთ პირობებში რეალური მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ-ის) მდგრადი ზრდა და განუსაზღვრელი მოთხოვნილებების მაქსიმალური დაკმაყოფილება უნდა მოხდეს არა მეტი მიწის ფართის, შრომისა და კაპიტალის გამოყენებით (ექსტენსიფიკაცია), არამედ არსებული რესურსების უფრო ეფექტიანი გამოყენებით (ინტენსიფიკაცია), ანუ ინოვაციური ეკონომიკის წყალობით. ამასთან, ეკონომიკის მდგრადი ზრდითა და განვითარებით აწმყოს მოთხოვნილებები ისე უნდა დაკმაყოფილდეს, რომ არ წაერთვას მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების შესაძლებლობა მომავალ თაობებს; რატომაა 21-ე საუკუნე **ცოდნის საუკუნე?** იმიტომ, რომ თანამედროვე ეკონომიკაში გადამწყვეტია არა მიწა (ბუნებრივი რესურსები), შრომა და კაპიტალი, არამედ ცოდნა. თანამედროვე წარმოება, მისი ფაქტორები და პროდუქცია არა შრომატევადი და კაპიტალტევადი, არამედ მეცნიერებატევადი, ცოდნატევადია. ამის კარგი მაგალითია იაპონური საწარმო (ფირმა), სადაც წარმოების პროცესი კი მიმდინარეობს, მაგრამ ადამიანები თითქმის არ ჩანან, ასევე, ამგვარი წარმოების შედეგი (იაპონური პროდუქტი) არის მინიატურული, ანუ ნიმუში იმისა, თუ როგორ უნდა იქნას მიღებული მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური შედეგი; რატომაა 21-ე საუკუნე **ინფორმაციის საუკუნე?** იმიტომ, რომ

თანამედროვე ეკონომიკის ეფექტიანი ფუნქციონირება, წარმოების ნივთობრივი და პიროვნული ფაქტორების ეფექტიანი ორგანიზება დიდწილად და მოკიდებული სწორ მმართველურ გადაწყვეტილებაზე. სწორი მმართველური გადაწყვეტილება კი ოპერატიულ და უტყუარ ინფორმაციას მოითხოვს. თანამედროვე სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურით (ჩქაროსნული ავტოსტრადები, რკინიგზის ხაზები, საზღვაო ხომალდები, რეგულარული შიდა და გარე ავიარეისები, ნავთობ და გაზსადენები და სხვა), მნიშვნელოვნად დაჩქარდა საქონლის, მომსახურებისა და მუშახელის გადაადგილება, ხოლო თანამედროვე კომუნიკაციის საშუალებებით (მობილური ტელეფონი, ინტერნეტი და სხვა) ელვისებური სისწრაფით ვრცელდება ინფორმაცია გლობალური მასშტაბით, რამაც მსოფლიო თითქოს “დააპატარავა” და ერთიან დიდ ქვეყანად აქცია (2. გვ. 12).

მძაფრი კონკურენციის პირობებში XXI საუკუნის ზემოაღნიშნულმა თავისებურებებმა განათლების განვითარების პრობლემა პრიორიტეტულად აქციეს, ვინაიდან სწორედ განათლება აუმჯობესებს ადამიანი კაპიტალის ხარისხს (ადამიანის ცოდნა, პროფესიონალიზმი, მორალი, კულტურა), რომელიც სახელმწიფოს ინტელექტუალურ და სულიერ რესურსს წარმოადგენს. სახელმწიფოს წარმატება სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საქმეში უშუალოდ არის დაკავშირებული მის მიერ უზრუნველყოფილი განათლების სისტემაზე, მისი მოსახლეობის განათლების ხარისხზე. განათლება ეკონომიკური ზრდისა და ცხოვრების დონის ამაღლების მძლავრი ლოკომოტივია. „ადამიანისეულ კაპიტალში ინვესტირება ეკონომიკური ზრდის მთავარი ფაქტორია (3). მასში განთავსებული კაპიტალი ეფექტიანი უკუგებით გამოირჩევა. ეს იმით აიხსნება, რომ განათლებული ადამიანი წარმოების აქტიური ნაწილია, რომლის გადაწყვეტილებით ხორციელდება ინვესტირება, გამოიყენება ბუნებრივი რესურსი.“ იმ ქვეყანას, რომელსაც არ შეუძლია ადამიანთა ცოდნისა და უნარის განვითარება და ეკონომიკაში მათი ეფექტიანი გამოყენება, განწირულია წარუმატებლობაში”

(4.გვ.3). გამოდის, რომ, საბოლოო ჯამში, ადამიანისეული რესურსი და არა კაპიტალი ან ბუნებრივი სიმდიდრე, განსაზღვრავს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების შინაარსს. ეკონომიკის აღდგენის სისწრაფე, როგორც ნობელის პრემიის ლაურეატი თ.შულცი აღნიშნავდა, დაკავშირებულია ჯანსაღ და **განათლებულ მოსახლეობასთან**. განათლების წყალობით ადამიანები უფრო **მწარმოებლური** ხდებიან”. ტრადიციული ფაქტორები (მიწა, ნედლეული, საწარმოო კაპიტალი), ცხადია, კვლავაც უდიდეს როლს თამაშობს სახელმწიფოს განვითარებაში, მაგრამ მათ გააჩნია ჩარჩოები, განვითარების ზღვარი. **უსაზღვროა მხოლოდ ადამიანი კაპიტალი, მისი ცოდნა და სულიერება.**

არატრადიციული-კრეატიული ეკონომიკის პირობებში (როცა გადამწყვეტი ფაქტორი ხდება შემოქმედებითი იდეა, მისი ხარისხი (5.გვ., 14-17; 98-99; 142-154; 178; 181-182) და არა მხოლოდ მაღალი ტექნოლოგიები, არასწორი იქნება არ ავლნიშნოთ ის პროგრესი, ახლებური, ინოვაციური მიდგომა, რომელიც ბოლო დროს შეინიშნება კომპანიებში ადამიანისადმი, პერსონალისადმი დამოკიდებულების საკითხში: დაქირავებული მუშახელიდან იგი იქცა-ახალ ფასეულ კატეგორიად - **„ადამიან კაპიტალად“** (ამ კაპიტალის ძირითადი ფორმაა ცოდნა-განათლებულობა, დაგროვილი გამოცდილება და იგი იმიტომაცაა ადამიანთან დაკავშირებული, რომ მის შესაქმნელად ინვესტიცია ადამიანში ხდება, კაპიტალის ზრდა, ცოდნის შეძენა-გაღრმავება კი ინვესტორის შრომის ერთეულის უკუგებას, **მწარმოებლურობას**. ამიტომაცაა, რომ მოსახლეობის კეთილდღეობის მაჩვენებლის საქმეში დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდას კი არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა, არამედ ყოველი დასაქმებული მუშაკის, **ადამიანი კაპიტალის უკუგებას**, წარმატებით გამოიყენოს წარმოების სხვა ფაქტორები, მეცნიერების უახლესი მიღწევები და ა.შ.). კაპიტალის თავისებურება კი სწორედ ის არის, რომ იგი თვითმზარდი ღირებულებისაა. იგივე შეიძლება ითქვას ადამიანის (ადამიანი კაპიტალის), როგორც ინტელე-

ქტუალური კაპიტალის ერთ-ერთი ფორმის შესახებ. სწორედ კრეატიული, შემოქმედი ადამიანი უზრუნველყოფს საერთო კაპიტალის ნამატს და გააჩნია სრულიად უნიკალური თვისებები, რომლებსაც ხშირად კომპანიის ხელმძღვანელები ივინყებდნენ და ახლაც ივინყებენ. თუ ადამიანი აგნებს საკუთარ საქმეს, „თავის ადგილზეა“, იგი წარმოადგენს თვითმზარდ ღირებულებას და არანაირი ინფლაცია და კრიზისი არ მოქმედებს ამ ღირებულებაზე. პირიქით, კრიზისულ სიტუაციაში კრეატიული, „შემოქმედებითი ადამიანის“ პოტენციალი იზრდება. სულერთია, მენეჯერია იგი, თუ რიგითი სპეციალისტი, მთავარია, რომ აკეთებს თავის საქმეს. ადამიანის ბუნება ისეა მოწყობილი, რომ მას აქვს სურვილი თვითრეალიზაციისა, პიროვნული სრულყოფისა [6. გვ., 129]. ამიტომ, ადამიანის ღირებულებას (კაპიტალის სხვა სახეობებისაგან განსხვავებით), ახასიათებს უსაზღვროდ ზრდა, იმაზე მეტად, ვიდრე ეს მასში ჩადებულ კაპიტალს შეუძლია. კომპანიები, რომლებიც ცდილობენ, გადაურჩნენ სასტიკ კონკურენციას, მუდმივად უნდა ისწრაფვოდნენ სრულყოფისაკენ. ასეთ პირობებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ექცეოდეს კომპანიის განკარგულებაში არსებულ ისეთი უმთავრესი სიმდიდრისა და რესურსის რაციონალურ გამოყენებას, როგორიც კოლექტივია თავისი უნარებითა და შესაძლებლობებით, კვალიფიკაციით, იდეებით. აქიდან გამომდინარე, აუცილებელია მისი სწორი მართვა, კოლექტივისათვის მსოფლიო საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი შრომის პირობების, ინოვაციური ატმოსფეროს (ისეთი გარემო, რომელშიც ადამიანი თავს თავისუფლად გრძნობს, სრულად მოტივირებულია, შემოქმედებითი საქმიანობისადმი მზადყოფნაშია და ხელმძღვანელობის მხრიდან აქვს სრული მხარდაჭერა ინოვაციურ საქმიანობაში) შექმნა და ამ მიმართულებით შესაბამისი **ინვესტიციების** მოზიდვა. სწორედ ესაა სადღეისოდ კომპანიის, დარგის, **ქვეყნის კონკურენტუნარიანობისა** და სიცოცხლისუნარიანობის გრძელვადიანი ფაქტორი. თანამედროვე, საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი განათლე-

ბის, კონკურენტუნარიანი ცოდნის გარეშე aseve შეუძლებელია ქვეყანა გახდეს **საინვესტიციოდ მიმზიდველი**.

კონკურენციის პირობებში ქვეყანა რომ ვაქციოთ ინვესტირებისათვის მიმზიდველად, აუცილებელია შეიქმნას ინოვაციური, კრეატიული ატმოსფერო **უნყვეტი განათლების** სისტემის დასაწერგად, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მიღებული ცოდნის მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ტემპის კვალდაკვალ გამუდმებით განახლება, ქვეყანაში განათლების საერთო დონის ამაღლება. თუ რა სარგებლობა მოაქვს თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამის მეცნიერულ ტექნიკურ ცოდნასა და ტექნოლოგიებს ქვეყნის სწრაფი განვითარებისათვის, მ.შ. საინვესტიციო მიმზიდველობისათვის, აშკარად ჩანს ნიდერლანდების მაგალითზე. რეალურად ეს პატარა ევროპული ქვეყანა ფართობით საქართველოზე 1.67-ჯერ ნაკლებია, მაგრამ მოსახლეობით 4.5-ჯერ მეტი, შემოსავლები 1 სულ მოსახლეზე PPP დათვლითაც კი 5-ჯერ მეტი HDI ინდექსით 63 პოზიციით გვისწრებს და მე-7 ადგილზეა. მართალია, ქვეყანას აქვს ბუნებრივი რესურსები, მე-5 ადგილზეა ბუნებრივი აირის ექსპორტის მხრივ და 17-ეზე ნავთობის ექსპორტის მხრივ, მაგრამ იგივე რესურსები უფრო დიდი ოდენობით ვენესუელასაც გააჩნია. ქვეყნის ტერიტორიის 20% ზღვის დონის ქვემოთაა მოქცეული, ზღვა გამუდმებით რეცხავდა და იტაცებდა სანაპირო ტერიტორიას. პატარა ევროპულმა სახელმწიფომ დაამარცხა ჩრდილოეთის ზღვა. რაც შეეხება სოფლის მეურნეობას, ამ საქმეშიც ნამდვილად უნდა მივბაძოთ ჰოლანდიელებს. ქვეყნის აგროექსპორტი საქართველოს მთლიან ექსპორტს 35-ჯერ აღემატება და 95 მილიარდ დოლარს აღწევს. ის მეორეა აშშ-ს შემდეგ, მაგრამ აქვე უნდა ითქვას მთავარი, ამ სექტორში დასაქმებულია სამუშაო ძალის მხოლოდ 4 (ოთხი) პროცენტი(8).

თუ რამხელა მნიშვნელობა აქვს ასევე ქვეყნის ეკონომიკის სწრაფი განვითარებისათვის და მ.შ. საინვესტიციო მიმზიდველობისათვის თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტების

შესაბამის **უნყვეტ განათლებს განსაკუთრებით ეკონომიკის სფეროში**, ამკარად ჩანს შემდეგი მსჯელობიდანაც: რამდენადაც საქართველოში ეკონომიკა უკიდურესად მყიფეა და ცუდი ეკონომიკური პოლიტიკით ბევრი რამის გაფუჭება შეიძლება, უცხოელ ექსპერტებზე დაყრდნობა არ არის გამოსავალი, რადგან მათ არ აქვთ ქვეყნის მიმართ იმგვარი მოვალეობები, რომელიც მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეებს შეიძლება გააჩნდეთ. დავუშვათ, რომ საქართველოში მოვლენები არასასურველი მიმართულებით განვითარდება, მაშინ უცხოელები უბრალოდ ადგებიან და სხვა ქვეყანაში გადაინაცვლებენ, რასაც აუცილებლად მოჰყვება უცხოური ინვესტიციების საგრძნობლად შემცირება. შესაბამისად, ქვეყნის მარცხი მათთვის იმდენად მტკივნეული არ იქნება, რამდენადაც ქართველებისთვის, ვინაიდან საბოლოოდ, მხოლოდ მოქალაქეები ზრუნავენ რეალურად თავიანთ ქვეყანაზე(9.). ასე რომ, ნებისმიერ ქვეყანას და მ.შ. საქართველოს უპირველეს ყოვლისა, ნამდვილად სჭირდება მსოფლიო დონის განათლებით აღჭურვილი ადგილობრივი ეკონომისტები. ყოველივე ეს კი უნყვეტი ეკონომიკური განათლების გარეშე შეუძლებელია, რადგან თანამედროვე ეპოქაში ყველგან ნებისმიერი დარგში ცოდნა მეტ-ნაკლებად მორალურ მოძველებას განიცდის.

წინათ, ძველ ეპოქაში ცოდნა დიდხანს არ ძველდებოდა. მაშინ კანონზომიერი იყო უპირატესობა მუდმივის, ურყევისა მიმდინარეზე, აზრი უსასრულობის არსებობისა სასრულზე. თუმცა კაცობრიობის განვითარებასთან ერთად გაჩნდა საზოგადოების უნყვეტი განათლების პროგრესული იდეა (იან კომენსკი-1592-1670), რომლის მეცნიერული გააზრება, პრაქტიკულად, მე-20 საუკუნის 60-ნი წლებიდან დაიწყო. 1965 წ. იუნესკოს კონფერენციაზე ფრანგმა მეცნიერმა პიერ ლენგრანდმა პირველად წარმოადგინა უნყვეტი განათლების კონცეფცია. თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის პირობებში დადგა ცვლილებების პერიოდი განათლებასა და შრომის პირობებში. პროფესიული კარიერის მრავალფეროვნება და მთელი სიცო-

ცხლის განმავლობაში სწავლა აშკარა აუცილებლობა გახდა. თანამედროვე უნივერსიტეტები არის არა მარტო სასწავლო ან სასწავლო-კვლევითი დაწესებულება, არამედ მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნის კვლავწარმოებით-დამაგროვებელი ძირითადი სტრუქტურა (7. გვ.100-102, 112).

დასკვნა

ამრიგად, ხარისხიან უწყვეტ განათლებას ნებისმიერ დარგში (მ.შ. ეკონომიკის სფეროში) უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის სწრაფი განვითარებისათვის, მ.შ. საინვესტიციო მიმზიდველობისათვის. იგი, **გვევლინება რა ადამიანი კაპიტალის კვლავწარმოების უმთავრეს ფაქტორად**, ქვეყანაში მდგრადობის და მიკრო და მაკრო დონეზე სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის განვითარების რეალური ძალაა საბაზრო ეკონომიკის ადეკვატური ინსტიტუტების და ურთიერთობების ჩამოყალიბების შეუქცევადი ხასიათით, რამაც, საბოლოოდ, 21-ე საუკუნის ყველაზე მტკივნეული პრობლემა- ათასობით ადამიანის დასაქმება უნდა უზრუნველყოს.

ლიტერატურა

1. იხ. „ახალი კომერსანტი“ 2007წ. N2.
2. უ.სამადაშვილი. რ./შენგელია. თანამედროვე ეკონომიკა, თბ., 2013 წ.
3. Theodor W.Schultz. Investment in human capital. American Economic Review 51. March 1961.
4. Frederick H. Harbison. Human Resources as The Wealth of Nations. New York: Oxford University Press, 1973.
5. Guenter Faltin, Kopf Schlaegt Kapital, Carl Hanser Verlag, Munchen, 2008.
6. ჟურნალი „ეკონომიკა“, №3-4, 2016წ.
7. გურამ ჯოლია. კრეატიული განვითარება: განათლება, ცოდნა, ქმედება. თბ., 2016.
8. იხ: <https://www.google.ge/search?q>. გიორგი ელიზბარა-

შვილი.ეკონომისტი ყველაზე რთული პროფესია საქართველოში, 18/09/2017.

9. იხ:აუცილებელია თუ არა კარგი ეკონომისტები ეკონომიკური წარმატებისთვის? <http://iset-pi.ge/index.php/ka/iset-economist-blog/entry/e1-83-90.07.04.2014>.

REFERENCES:

1. See “New Commersant” 2007y.”N2.
2. U.Samadashvili, R.Shengelia. “Modern Economy “, Tb.,2013 Y. pp.,2016 (in Georgian Language).
3. Theodor W.Schultz. Investment in human capital. American Economic Review 51. March 1961
4. Frederick H. Harbison. Human Resources as The Wealth of Nations. New York: Oxford University Press, 1973.
5. Guenter Faltin, Kopf Schlaegt Kapital, Carl Hanser Verlag, Munchen, 2008.
6. Journal “Economics”, N3-4, 2016 y. (in Georgian Language).
7. G. Jolia. Creative Development: Education, Knowledge, Activity. Tb.,2016 (in Georgian Language).
8. <https://www.google.ge/search?q=The Economist, the most difficult profession in Georgia>, 18/09/2017, Giorgi Elizbarashvili.
9. See: Are good economists necessary for economic success? <http://iset-pi.ge/index.php/ka/iset-economist-blog/entry/e1-83-90.07.04.2014>.

CONTINUOUS EDUCATION - THE MAIN FACTOR IN HUMAN-CAPITAL REPRODUCTION

Revaz Shengelia, PhD, GTU, Professor,
Jujuna Tsiklauri-Shengelia, PhD, GTU, Professor,
Natia Shengelia, PhD, GTU Associate Professor
Oxford Brookes University Graduate, Business Faculty

RESUME

In the modern conditions, the important peculiarities of the 21st century have prioritized the problem of education development enhancement, since education improves the quality of human capital that represent the intellectual and spiritual resources of the state. Furthermore, in the rapidly changing competitive conditions, to make the country attractive for investment, it is necessary to create an innovative, creative atmosphere for implementation of the continuous education system. It should provide the update of the knowledge obtained at the educational institutions in parallel with the scientific and technical progress, and also the increase of overall education level in Georgia. The Qualitative Continuous Education is a real power for sustainability and socio-economic development at the micro-and macro level in the country, which should employ thousands of people.

Key words: Human Capital, Continuous Education, Investment, Innovative Economy, Creative Economy.